

POSELSTVÍ SVATÉHO OTCE FRANTIŠKA KE SVĚTOVÉMU DNI MÍRU 1. LEDNA 2015

Již ne otroci, ale bratři

1. Na začátku nového roku, který přijímáme jako Boží milost a dar lidstvu, chci všem mužům a ženám, jakož i každému národu a státu na světě, hlavám států a vlád i představitelům různých náboženství zaslat svá vřelá mírová přání. Doprovázím je modlitbou za to, aby přestaly války, konflikty a mnohá utrpení vyvolaná jak lidskou rukou, tak i starými i novými epidemiemi a devastujícími účinky přírodních katastrof. Prosím především za to, abychom dokázali – jako odpověď na naše společné povolání ke spolupráci s Bohem i se všemi lidmi dobré vůle při prosazování míru a svornosti ve světě – odolávat pokušení, že se nebudeme chovat způsobem hodným svého lidství.

V poselství k loňskému 1. lednu jsem konstatoval, že k „touze žít plným životem... patří nepotlačitelný sen o bratrství, které vede člověka ke společenství s druhými, v nichž nacházíme nikoli nepřátele a konkurenty, ale bratry, jež máme přijímat a ujímat se jich“.¹ Protože člověk je vztahovou bytostí určenou k tomu, aby se realizoval v kontextu meziosobních vztahů inspirovaných spravedlností a láskou, je pro jeho rozvoj zásadně důležité, aby se uznávala a respektovala jeho důstojnost, svoboda a autonomie. Bohužel trvale se šířící rána vykořisťování člověka druhým člověkem závažně zraňuje život společenství a povolání navazovat meziosobní vztahy ve znamení úcty, spravedlnosti a lásky. Takový odporný jev, který vede k pošlapávání základních práv druhého člověka a k ponižování jeho svobody a důstojnosti, nabývá mnoha podob. Chci se nad nimi krátce zamyslet, abychom ve světle Božího slova mohli všechny lidi chápat „*ne jako otroky, ale jako bratry*“.

Naslouchat Božímu plánu s lidstvem

2. Téma, které jsem zvolil pro předkládané poselství, vychází z Listu svatého Pavla Filemonovi, v němž Apoštol žádá svého spolupracovníka, aby přijal Onesima, bývalého otroka patřícího právě Filemonovi. Stal se nyní křesťanem, a tedy si podle Pavla zaslouží, aby byl považován za *bratra*. Apoštol národů píše toto: „Vždyť snad proto ti byl vzat na čas, abys ho dostal nazpátek navždycky, ne už jako otroka, ale jako něco více než otroka: jako drahého *bratra*“ (Flm 15-16). Tím, že se Onesimos stal křesťanem, stal se Filemonovým bratrem. Obrácení ke Kristu a začátek života *Kristova učedníka* představuje *nové zrození* (srov. 2 Kor 5,17; 1 Petr 1,3), které plodí *bratrství* jako pouto zakládající rodinný život i jako základ pro život společnosti.

V knize Genesis (srov. 1,27-28) čteme, že Bůh stvořil člověka jako *muže a ženu* a požehnal jim, aby rostli a množili se. Učinil z Adama a z Evy rodiče, kteří uskutečňovali Boží požehnání, byli plodní a rozmnožovali se a v Kainovi a Ábelovi zrodili první *bratrství*. Kain a Ábel jsou bratři, protože pocházejí z téhož lůna, a mají tedy stejný původ, přirozenost a důstojnost jako jejich rodiče, stvoření k Božímu obrazu a podobnosti.

¹ Č. 1.

Bratrství však také zahrnuje mnohotvárnost a různost, jaká se nachází mezi sourozenci, třebaže jsou spojeni svým zrozením a mají tutéž přirozenost a důstojnost. Proto všichni lidé, jakožto *bratři a sestry*, svou přirozeností vstupují do vztahu s druhými, od nichž se odlišují, ale sdílejí s nimi tentýž původ, přirozenost a důstojnost. V síle této skutečnosti utváří bratrství sít' základních vztahů pro budování lidské rodiny stvořené Bohem.

Bohužel mezi prvním stvořením, o němž vypráví Kniha Genesis, a *novým zrozením* v Kristu, které činí z věřících bratry a sestry „prvorozeného z bratří“ (*Řím 8,29*), leží negativní skutečnost hříchu, která mnohokrát narušuje bratrství dané stvořením a trvale deformuje krásu a vznešenost toho, že jsme *bratry a sestrami* z téže lidské rodiny. Kain nejen že nesnáší svého bratra Ábela, ale ze závidí ho i zabije, a tak spáchá první bratrovraždu. „Zavraždění Ábela Kainem tragicky prokazuje, že povolání k bratrství je radikálně odmítnuto. Jejich osud (srov. *Gen 4,1-16*) zdůrazňuje obtížnost úlohy, k níž jsou povoláni všichni lidé, a sice žít sjednoceni a pečovat jeden o druhého.“²

Také v historii rodiny Noemovy a jeho synů (srov. *Gen 9,18-27*) se nachází Chámovo provinění vůči jeho otci Noemovi, jež otce vede, aby zlořečil nehodnému synovi a požehnal těm druhým, kteří ho ctíli. Tím položil základ pro nerovnost mezi bratry narozenými z téhož lůna.

Ve vyprávění o počátcích lidské rodiny se hřích a odvrát od osoby otce a bratra stává výrazem odmítnutého společenství, jež se projevuje kulturou zotročování (srov. *Gen 9,25-27*) s důsledky, přecházejícími z pokolení na pokolení: odmítání druhého, týrání lidí, znásilňování důstojnosti a základních práv, institucionalizování nerovností. Odtud vyplývá potřeba trvalé konverze ke Smlouvě, završené Kristovou obětí na kříži, s vědomím toho, že „kde se rozmnožil hřích, tam se v míře ještě daleko štědrější ukázala milost... skrze Ježíše Krista“ (*Řím 5,20.21*). On přišel jako *milovaný Syn* (srov. *Mt 3,17*), aby zjevil Otcovu lásku k lidstvu. Kdokoli naslouchá evangeliu a odpovídá na výzvu k obrácení, stává se Kristovým „*bratrem, sestrou i matkou*“ (*Mt 12,50*) a tím i *adoptivním synem* jeho Otce (srov. *Ef 1,5*).

Křesťany, Otcovými syny a Kristovými bratry, se však nestáváme nějakým autoritativním božským nařízením bez uplatňování osobní svobody, to znamená aniž bychom se *svobodně* obrátili ke Kristu. Božím dítětem se stává ten, kdo následuje výzvu k obrácení: „Obráťte se a každý z vás ať se dá pokřtít ve jménu Ježíše Krista, aby vám byly odpuštěny hříchy, a jako dar dostanete Ducha svatého“ (*Sk 2,38*). Všichni, kdo vírou a životem odpověděli na toto Petrovo kázání, vstoupili do *bratrství* v rámci prvního křesťanského společenství (srov. *1 Petr 2,17; Sk 1,15.16; 6,3; 15,23*): Židé i Řekové, otroci i lidé svobodní (srov. *1 Kor 12,13; Gal 3,28*). Rozdílnost jejich původu a sociálního stavu u nikoho neumenšuje jeho důstojnost ani nikoho nevyklučuje z příslušnosti k Božímu lidu. Křesťanská komunita je tedy místem společenství prožívaného v lásce mezi bratry (srov. *Řím 12,10; 1 Sol 4,9; Žid 13,1; 1 Petr 1,22; 2 Petr 1,7*).

Ukazuje se tak, že radostná zvěst Ježíše Krista, skrze níž Bůh „činí všechno nové“ (*Zj 21,5*)³, je rovněž schopná osvobodit i vztahy mezi lidmi, včetně vztahu mezi otrokem a jeho pánem, a vynést na světlo to, co oba mají společné: adoptivní božské synovství a pouto bratrství v Kristu. Ježíš sám říká svým učedníkům: „Už vás nenazývám služebníky, protože služebník neví, co dělá jeho pán. Nazval jsem vás přáteli, protože vám jsem oznámil všechno, co jsem slyšel od svého Otce“ (*Jan 15,15*).

² *Poselství ke Světovému dni míru 2014, 2.*

³ Srov. apoštol. exhortace *Evangelii gaudium, 11.*

3. Různé lidské společnosti znají odnepaměti jev zotročování člověka člověkem. Dějiny lidstva pamatují doby, kdy instituce otroctví byla všeobecně přijímána a regulována právem, které stanovovalo, kdo se rodí jako svobodný a kdo jako otrok, jakož i podmínky, za nichž osoba narozená jako svobodná mohla svou svobodu ztratit nebo ji znovu získat. Jinými slovy, samotné právo připouštělo, že někteří lidé mohli nebo měli být považováni za vlastnictví druhého člověka, který s nimi mohl svobodně nakládat. Otroka bylo možné prodat nebo koupit, přenechat nebo získat, jako by byl nějakým zbožím.

V důsledku pozitivního vývoje ve svědomí lidstva je dnes otroctví viděno jako zločin proti lidskosti⁴ a ve světě je formálně zrušeno. Právo každého člověka nebýt držen ve stavu otroctví nebo zajetí se uznává mezinárodním právem jako nepřekročitelná norma.

Avšak i přesto, že mezinárodní společenství přijalo různé úmluvy s cílem skoncovat s otroctvím ve všech jeho podobách a rozvinulo různé strategie pro boj s tímto jevem, i dnes jsou milióny lidí – dětí i mužů a žen každého věku – zbavovány svobody a nuceny žít v podmínkách srovnatelných s otroctvím.

Mám na mysli mnoho *dělníků a dělnic, včetně mladistvých*, oficiálně nebo neoficiálně *nucených k otrocké práci* v různých oblastech, sahajících od domácích prací až po zemědělství, manufakturní průmysl a práci v dolech, a to jak v zemích, kde pracovní legislativa neodpovídá ani minimálním mezinárodním normám a standardům, tak i tam, byť jen ilegálně, kde právo pracovníka chrání.

Mám na mysli životní podmínky *mnoha migrantů*, kteří při svém dramatickém putování trpí hladem, jsou zbavováni svobody, obírání o majetek či fyzicky a sexuálně zneužívání. Mám na mysli ty z nich, kteří po krušné cestě plné strachu a nejistoty došli na místo určení, kde jsou mnohdy drženi v nelidských podmínkách. Mám na mysli ty z nich, kteří se z různých sociálních, politických a ekonomických důvodů musí zdržovat v ilegalitě, i ty, kdo kvůli zachování legality přijímají život a práci v nedůstojných podmínkách; k tomu dochází zejména tehdy, když národní legislativa vytváří nebo umožňuje strukturální závislost migrujícího dělníka na zaměstnavateli, např. podmíněním legálního pobytu pracovní smlouvou... Ano, mám na mysli „otrockou práci“.

Míním tím *osoby nucené k prostituci*, mezi nimiž je mnoho mladistvých, *sexuální otroky a otrokyně*, ženy nucené k manželství, prodávané kvůli dohodnutým sňatkům anebo ty, které jsou po smrti manžela přenechávány jako dědictví některému rodinnému příslušníkovi, aniž by měly právo vyjádřit svůj souhlas, nebo odmítnout.

Nutně musím myslet na *dospělé i mladistvé*, kteří se stali *předmětem obchodování s orgány*, byli *naverbovaní jako vojáci*, jako *profesionální žebráci*, pro ilegální aktivity jako je *výroba a prodej omamných látek* nebo *pro různé podoby maskované adopce do zahraničí*.

A konečně mám na mysli ty, kdo byli uneseni a drží je v zajetí *teroristické skupiny*, jsou zotročováni pro jejich cíle jako bojovníci, anebo, především pokud jde o dívky a ženy, stávají se sexuálními otrokyněmi. Mnozí z nich zmizí, někteří jsou prodáni vícekrát, bývají mučeni, mrzačeni nebo zabíjeni.

⁴ Srov. Projev k mezinárodní delegaci Asociace trestního práva, 23. října 2014: *L'Osservatore Romano*, 24. října 2014, str. 4.

Některé z pravých příčin otroctví

4. Dnes stejně jako včera se u kořene otroctví nachází takové pojetí lidské osoby, které připouští možnost jednat s ní jako s předmětem. Když hřích poruší srdce člověka a vzdálí jej od jeho Stvořitele i od bližních, už nepovažuje druhé za lidi se stejnou důstojností za své bratry a sestry v lidství, ale vidí je jako předměty. Lidská osoba, která byla stvořena k Božímu obrazu a podobnosti, bývá buď silou, klamem nebo fyzickým či psychickým donucováním zbavována své svobody, stává se zbožím a je redukována na něčí vlastnictví; jedná se s ní jako s prostředkem, a nikoli jako s cílem.

Vedle této ontologické příčiny – odmítnutého lidství druhého člověka – jsou zde i jiné důvody, jež přispívají k vysvětlení různých forem dnešního otroctví. Mezi nimi mám na mysli především *chudobu*, *zaostalost* a *vyloučení na okraj*, zvláště pokud se spojuje s *nedostatečným přístupem ke vzdělání* nebo se situací *omezených, či dokonce neexistujících pracovních příležitostí*. Nezřídka jsou obětmi obchodování a zotročování lidé, kteří hledali východisko z extrémní chudoby a často uvěřili falešným příslibům práce, ale místo toho padli do rukou zločineckých sítí, které řídí obchod s lidskými bytostmi. Tyto sítě šikovně používají moderní informační techniku, aby nalákali mladé i velmi mladé lidi ze všech částí světa.

Mezi příčiny otroctví je třeba zahrnout také *zkorumpovanost* těch, kdo jsou kvůli vlastnímu obohacení odhodláni ke všemu. Zotročování a obchod s lidskými osobami totiž potřebuje spojení kompliců, jež často vyžaduje korupci prostředníků, ať už některých příslušníků pořádkových sil nebo jiných státních činitelů či různých občanských i vojenských institucí. „K tomu dochází, když v centru ekonomického systému stojí bůh peněz, a nikoli člověk, lidská osoba. Ano, v centru každého společenského a ekonomického systému musí stát osoba, Boží obraz, stvořená proto, aby byla pánem vesmíru. Když je osoba odstraněna a přijde bůh peněz, dochází k převrácení hodnot.“⁵

Jinými příčinami otroctví jsou *ozbrojené konflikty, násilí, kriminalita a terorismus*. Mnoho lidí bývá uneseno, aby byli prodáni, naverbováni jako bojovníci anebo sexuálně vykořisťováni. Jiní jsou zase nuceni emigrovat a všechno opustit: půdu, dům, majetky i rodinné příslušníky. Jsou potom nuceni hledat alternativu ke strašným životním podmínkám, i když přitom dávají v sázku vlastní důstojnost a přežití a riskují, že vstoupí do začarovaného kruhu, v němž se stávají obětí bídy, korupce a jejich zhoubných důsledků.

Společné úsilí o překonání otroctví

5. Když sledujeme fenomén obchodování s lidmi, ilegálního převozu migrantů a jiné známé i neznámé tváře otroctví, často máme dojem, že k němu dochází kvůli všeobecné lhostejnosti.

I když je to bohužel z velké části pravda, chtěl bych připomenout tichou práci, kterou mnoho let vykonávají ve prospěch obětí mnohé *řeholní kongregace*, zvláště ženské. Tyto instituty pracují v těžkých podmínkách, kde často vládne násilí, a snaží se rozbít neviditelné řetězy, jimiž jsou oběti připoutány ke svým překupníkům a vykořisťovatelům. Jsou to řetězy, jejichž články jsou tvořeny buď jemnými psychologickými manévry, které činí oběti závislými na jejich trýznitelích prostřednictvím vydírání a vyhrožování jim a jejich blízkým, nebo také materiálními prostředky, jako je odebrání osobních dokumentů a fyzické násilí. Činnost řeholních kongregací se rozvíjí především ve třech oblastech: pomoc obětem, jejich psychologická a výchovná rehabilitace a nové začlenění do společnosti, kam přišly nebo odkud přišly.

⁵ Projev k účastníkům světového setkání Lidových hnutí, 28. října 2014: L'Osservatore Romano, 29. října 2014, str. 7.

Tato obrovská práce vyžadující odvalu, trpělivost a vytrvalost si zaslouží ocenění ze strany celé církve i společnosti. Avšak pro odstranění rány vykořisťování lidské osoby nemůže samozřejmě stačit jen ona sama. Je rovněž třeba vyvinout úsilí na *institucionální úrovni* ubírající se třemi směry: prevence, ochrana obětí a soudní řízení se zodpovědnými. Jako zločinecké organizace používají pro dosažení svých cílů globální sítě, stejně tak i činnost zaměřená na likvidaci tohoto jevu vyžaduje společné a obdobné globální úsilí i ze strany různých aktérů ve společnosti.

Státy by měly dbát na to, aby jejich zákonodárství týkající se migrace, práce, adopcí, přesouvání firemních sídel a komercializace produktů, získaných vykořisťováním práce, skutečně respektovala lidskou důstojnost. Je třeba mít spravedlivé zákony zaměřené na lidskou osobu, které by chránily její základní práva a v případě jejich porušení by je znovu nastolily tak, aby oběť byla rehabilitována a byla zajištěna její bezpečnost. Pro správnou aplikaci takových norem je rovněž zapotřebí účinných kontrolních mechanismů, jež nenechávají místo korupci a beztrestnosti. Rovněž je nutné, aby byla uznávána role ženy ve společnosti, a kvůli obdržení žádoucích výsledků je potřebné pracovat i na kulturní a komunikační úrovni.

Mezivládní organizace jsou povolány k tomu, aby v souladu s principem subsidiarity rozvíjely koordinované iniciativy pro boj s nadnárodními sítěmi organizovaného zločinu, které řídí obchod s lidskými bytostmi a ilegální převoz migrantů. Je nezbytná spolupráce na různých úrovních, která by zahrnovala národní i mezinárodní instituce, jakož i organizace občanské společnosti a podnikatelské sféry.

Podniky⁶ mají povinnost zaručovat svým pracovníkům důstojné pracovní podmínky a odpovídající mzdy a také dbát na to, aby různé formy zotročování nebo obchodu s lidmi neměly místo v distribučních řetězcích. Se společenskou zodpovědností podniku je spojena i *společenská zodpovědnost spotřebitele*. Každý člověk by si měl být vědom toho, že „nakupování je nejen ekonomickým, ale i morálním aktem“⁷.

Organizace občanské společnosti mají povinnost senzibilizovat a stimulovat vědomí o krocích, potřebných k potírání a vykořeňování kultury zotročování.

Svatý stolec v posledních letech zaznamenává bolestné volání obětí obchodu s lidmi i hlas řeholních kongregací, které je doprovázejí k osvobození, a proto rozmnožil své výzvy mezinárodnímu společenství, aby různí aktéři spojili své síly a spolupracovali na odstranění této rány.⁸ Kromě toho bylo uspořádáno několik setkání s cílem zviditelnit jev obchodování s lidmi a usnadnit spolupráci různých aktérů, mezi něž patří odborníci z akademického světa a mezinárodních organizací, pořádkové síly z různých původových, tranzitních i cílových zemí migrantů a zástupci církevních skupin, pracujících ve prospěch obětí. Přeji tomuto úsilí, aby pokračovalo a v následujících letech se rozšířilo.

Globalizovat bratrství, nikoli otroctví a lhostejnost

⁶ Srov. Papežská rada pro spravedlnost a mír, *Povolání řídícího pracovníka v podniku. Úvaha*, Milán a Řím, 2013.

⁷ Benedikt XVI., enc. *Caritas in veritate*, 66.

⁸ Srov. *Poselství* panu Guy Riderovi, generálnímu řediteli Mezinárodní organizace práce (MOP) u příležitosti 103. zasedání konference MOP, 22. května 2014: *L'Osservatore Romano*, 29. května 2014, str. 7.

6. Když církev hlásá „zvěst pravdy o lásce Kristově ve společnosti“⁹, neustále se přitom nasazuje v charitativních činnostech vycházejících z pravdy o člověku. Jejím úkolem je ukazovat všem cestu k obrácení, které vede ke změně pohledu na druhého člověka, k tomu, aby v druhém – ať je to kdokoli – poznávali bratra a sestru v naší lidské rodině a v pravdě a ve svobodě uznávali jeho niternou důstojnost. To nám ilustruje příběh Josefíny Bakhity, světky pocházející z oblasti Darfuru v Súdánu, kterou unesli obchodníci s otroky a prodali ve věku devíti let krutým pánům. Později – skrze bolestné životní okolnosti – se díky své víře stala „svobodnou Boží dcerou“ a žila jako řeholnice zasvěcená službě všem, především malým a slabým. Tato světky, která žila na přelomu 19. a 20. století, je i dnes pro mnohé oběti otroctví příkladným svědkem naděje¹⁰ a může podporovat úsilí všech, kdo se věnují boji proti této „ráně na těle současného lidstva, ráně na těle Kristově“.¹¹

S takovouto perspektivou si přeji vyzvat všechny, aby každý podle své úlohy a specifické zodpovědnosti vykonával skutky bratrství vůči těm, kdo jsou drženi ve stavu zotročení. Ptejme se jako společenství nebo jako jednotlivci, cítíme-li nějakou výzvu, když se během svého všedního dne setkáme nebo máme co do činění s lidmi, kteří mohou být obětí obchodu s lidskými bytostmi, anebo když se rozhodujeme o nákupu výrobků, které by mohly reálně pocházet z vykořisťování druhých lidí. Někteří z nás, buď z lhostejnosti, nebo proto, že jsou omezeni každodenními starostmi či ekonomickými důvody, zavřou oči. Jiní se však rozhodnou vykonat něco pozitivního a zapojí se do občanských sdružení nebo budou konat malé každodenní skutky – které mají velkou hodnotu! – jako je prohodit pár slov, popřát „dobrý den“ nebo se usmát. Nic nás to nestojí, ale může to dodat naději, otevřít cestu a změnit život člověku, jenž žije v utajení, a také to změní i náš život ve vztahu k této skutečnosti.

Musíme si přiznat, že se ocitáme před celosvětovým jevem, který přesahuje schopnosti jediného společenství nebo státu. Pro jeho odstranění je třeba se zmobilizovat v dimenzích, srovnatelných se samotným takovýmto jevem. Z tohoto důvodu naléhavě vyzývám všechny muže a ženy dobré vůle a všechny, kdo – i na úrovni těch nejvyšších institucí – jsou blízkými nebo vzdálenými svědky této rány, již je současné otroctví, aby se nestávali spoluvinnými za toto zlo a neodvraceli svůj zrak od utrpení bratří a sester v lidstvu, zbavovaných své svobody a důstojnosti, ale aby měli odvahu dotýkat se těla trpícího Krista¹². On se zviditelňuje skrze bezpočetné tváře těch, které sám nazývá „těmito mými nejmenšími bratry“ (*Mt 25,40.45*).

Víme, že Bůh se bude každého z nás ptát: „Co jsi udělal svému bratru?“ (srov. *Gen 4,9-10*) Globalizace lhostejnosti, která dnes zatěžuje životy tolika sester a bratří, vyžaduje od nás všech, abychom vytvářeli globalizaci solidarity a bratrství, která jim může navrátit naději a pomoci k tomu, aby se odvážně znovu vydali na cestu, vedoucí skrze problémy naší doby, a získali nové perspektivy, jež má v sobě Bůh a které vkládá do našich rukou.

Ve Vatikánu 8. prosince 2014

FRANTIŠEK

⁹ Benedikt XVI., enc. *Caritas in veritate*, 5.

¹⁰ „Skrze poznání této naděje byla ‚vykoupena‘; už se necítila být otrokyní, ale svobodnou dcerou Boží. Pochopila nyní to, co Pavel zamýšlel slovy adresovanými Efezským, že dříve byli bez naděje a bez Boha na světě – bez naděje, protože bez Boha.“ (Benedikt XVI., enc. *Spe salvi*, 3).

¹¹ Projev k účastníkům druhé mezinárodní konference *Combating Human Trafficking: Church and Law Enforcement in partnership*, 10. dubna 2014; *L'Osservatore Romano*, 11. dubna 2014, str. 7; srov. apoštol. exhort. *Evangelii gaudium*, 270.

¹² Srov. apoštol. exhort. *Evangelii gaudium*, 24; 270.